

*Валянціна Скіба
Аліна Крушынская*

**ФАЛЬКЛОРНЫЯ РЭМІНІСЦЭНЦЫІ Ў ПАЭМАХ
М. ТАНКА «ЛЮЦЫЯН ТАПОЛЯ» І К. І. ГАЛЧЫНСКАГА «ВІТ СТВОШ»**

Тыпалагічныя сыходжанні ў мастацкіх творах пісьменнікаў розных народаў – адзін з адметных накірункаў навуковых даследаванняў. Асабліва плённымі яны бываюць пры супастаўленні творчасці прадстаўнікоў народаў-суседзяў, блізкіх па мове, культуры, гістарычных лёсах. Працяглы перыяд супольнай гісторыі Беларусі і Польшчы даў штуршок да нараджэння такіх тыпалагічна падобных твораў, як паэмы М.Танка «Люцыян Таполя» і К. І. Галчынскага «Віт Ствош».

Паэзія М.Танка заўсёды прываблівала чытача сваёй дабрынёй і даверам да чалавека. У беларускай літаратуры ХХ стагоддзя ён займае асаблівае месца. Мастацкі талент гэтага паэта не адно дзесяцігоддзе ўзвышаў нашу нацыянальную літаратуру. Ужо першыя паэтычныя творы М.Танка адлюстравалі яго імкненне пашырыць тэматыку беларускай паэзіі, узбагаціць тэхналогію верша, паспрабаваць рэфармаваць паэтычны лад беларускай паэзіі. У творчасці М.Танка грамадзянская паэзія мяжуе разам з паэзіяй фальклорнай. Даследчыкі лічаць, што яна «міжволі выклікае асацыяцыі з Адамам Міцкевічам (асабліва ў адносінах да паэтычнай «пераплаўкі» фальклорнага матэрыялу). ...Менавіта ў тыя гады М. Танкам была апрацавана тэхналогія абыходжання з фальклорным матэрыялам, трансфармацыі яго ў паэтычны тэкст» [4, 189-190]. Дадзены прыём паэт неаднаразова выкарыстоўваў у сваёй творчасці. Асабліва цікава гэта атрымалася ў паэме «Люцыян Таполя».

К.І. Галчынскі таксама смела эксперыментываў, спрабаваў новыя магчымасці слова; некаторыя крытыкі нават называлі яго «эквілібрыстам, экстравагантным паэтам» [3, 7]. Але не выглядам прастаты, не эквілібрыстыкай слоў трапляў ён у душу чытача, а рэфлексіяй пачуццяў, незвычайнасцю метафар, параўнанняў, нечаканай вобразнасцю. Прыгажосці яго паэзіі ў пэўнай ступені паспрыяў зварот да фальклорнага матэрыялу.

І «Віт Ствош», і «Люцыян Таполя», нягледзячы на выдатную стылізацыю, гучаць вельмі сучасна і сёння. Цікавым з'яўляецца факт супадзення часу напісання твораў. Паэма М.Танка «Люцыян Таполя» ўбачыла свет у 1946 годзе, а паэма К.І. Галчынскага «Віт Ствош» – у 1951 годзе. Безумоўна, што для гісторыі гэта амаль адначасова. Напэўна, гэта паспрыяла ўзнікненню падобных твораў. Аўтары дадзенай работы звярнулі ўвагу на іх агульнасць, нават роднасць, і вылучылі некалькі параметраў тыпалагічнай еднасці беларускай і польскай паэм. Так, творы аб'ядноўвае агульнасць тэмы, ідэі, падабенства вобразаў і мастацкіх паэтычных сродкаў.

Наяўнасць фальклорных рэмінісцэнцый у паэмах беларускага і польскага паэтаў – таксама адна з рыс тыпалагічнага падабенства, на якой

нельга не засяродзіць увагу. Сюжэты абодвух твораў арганічна суадносяцца з тэматыкай і сюжэтамі народнай паэтычнай творчасці.

Пэўнае падабенства твораў назіраецца ў форме адной і другой паэмы: адчуваецца народны склад верша, фальклорная гутарковая апавядальнасць падання:

*Гэта быў адзін з майстроў вялікіх,
Звалі яго Люцыян Таполя,
А па клічцы проста Багароб [1, 451].*

Такімі радкамі пачынае свой твор М. Танк. У К.І. Галчынскага па-фальклорнаму прыгожа гучаць наступныя радкі:

<i>Pracowali śpiewający stolarze</i>	<i>Працавалі і спявалі сталяры</i>
<i>W ogrodzie, nad brzegiem rzeki,</i>	<i>У агародзе па-над берагам ракі.</i>
<i>A gdy w zmierzch kończyli stolarze,</i>	<i>А калі стамляліся сталяры,</i>
<i>Zaczynały śpiewać słowiki [2, 80].</i>	<i>Пачыналі спяваць салаўі [*1].</i>

Вобразы галоўных герояў паэм – таленавітых мастакоў, разьбяроў па дрэву Віта Ствоша і Люцыяна Таполі – нібыта ўзяты з народнай творчасці, дзе часта сустракаюцца таленавітыя, знаходлівыя на розныя выдумкі людзі, што адстойваюць прыгажосць мастацтва і пакутуюць адначасова. Падобна фальклорным героям, яны ствараюць цуды і змяняюць свет вакол сябе:

*Пад яго рукамі,
Бы ад нейкіх чараў,
Ажывала нават нежывое,
Немагчымае рабілася магчымым:
Гнуўся камень,
А з звычайнай цэглы,
Быццам з бронзы,
Паўставалі здані,
Рознае страхоцце,
Розныя звары з людскім абліччам [1, 454].*

Асабліва прыгожай нам падалася восьмая частка паэмы К.І.Галчынскага «Песенька пра Віта Ствоша». Ужо сама назва ўказвае на яе далучанасць да народнай творчасці. Яна нагадвае матчыну калыханку:

<i>Gdy go matka rodziła</i>	<i>Калі нарадзіла яго маці</i>
<i>Zimowego wieczora,</i>	<i>Вечарам зімовым,</i>
<i>Nie wiedziała, że syne</i>	<i>Не ведала яшчэ, што сын</i>
<i>Będzie z drzewem się porał.</i>	<i>Будзе з дрэвам змагацца.</i>

<i>Synku, niebo się chmurzy.</i>	<i>Сыноч, неба хмурыцца.</i>
<i>Zasłonię cię od burzy...</i>	<i>Засланю цябе ад буры...</i>

<i>...Taki wiatr, mój syneczku,</i>	<i>Такі вецер, мой сыночак,</i>
<i>Zbójcy chodzą po drogach... [2, 87]</i>	<i>Забойцы ходзяць па свеце...</i>

У гэтых радках адлюстроўваецца занепакоенасць маці, яе імкненне абараніць, аберагчы сваё дзіця ад жыццёвых пакут. Казачныя матывы доўгага

шляху, цяжкіх выпрабаванняў, якія чакаюць героя, стылізуюць гэтую частку паэмы, набліжаюць яе да народных твораў.

Нельга не спыніцца на яшчэ адным цікавым моманце паэмы «Віт Ствош». Гэта матыў пераходу праз рэчку:

Oj, nie przechodź tą rzeczką, *Ой, на хадзі праз тую рэчку,*
Woda taka głęboka [2, 88]. *Тут такая глыбіня...*

Вядома, што ў фальклорнай свядомасці славян гэты матыў традыцыйна ўсведамляўся як шлюбны сімвал. У паэме герой таксама злучае свой лёс, але не з дзяўчынай, а з любімай справай, якая патрабуе, відаць, большай адданасці, любові, чым нават каханая. Менавіта на зроблены ім алтар майстар паклаў сваё сэрца:

Polską żył. Co najlepsze, *Польшчай жыў. Усё, што найлепшае,*
Wszystko Polsce zostawił. *Польшчы пакінуў.*
A Krakowowi serce *А Кракаву – сэрца,*
Jak jabłko na jabłoni... [2, 88]. *Як яблык на яблыні...*

Але, як папярэджвала маці, яго пачуцці не знайшлі адказу. У гэтым, на думку К. І. Галчынскага і М. Танка, і ёсць адвечная драма творцы.

Талант дае вялікім разьбярам моц і энергію, узвышаючы іх над астатнімі, але, узвышаючы, штурхае да драматычных прызначэнняў. М.Танк і К. І. Галчынскі паказваюць веліч намаганняў творцы і цану, якую яны вымушаны плаціць за права да творчасці, а таксама сумненне, адзіноту і адмаўленне ад простых радасцяў жыцця.

ЗАЎВАГІ

*1 – тут і далей пераклады з польскай мовы на беларускую зроблены аўтарамі артыкула. Перакладу паэмы «Віт Ствош» на беларускую мову дагэтуль не існавала.

ЛІТАРАТУРА

1. Беларуская літаратура: Хрэстаматыя. 9 клас / Укл. Дзіско У. А., Кушнярэвіч В. В. Мн., 2001. С. 451-456.
2. Gałczyński K. I. Kronika Olsztyńska. Olsztyn, 1987.
3. Makulski Z. Czarodziej prostych dziwów Konstanty Idefons Gałczyński. Lublin, 1986.
4. Навуменка П. І. Максім Танк // Беларуская літаратура XI-XX ст.: Дапаможнік. Мн., 1999. С. 188-190.